

УДК 378:613

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Курилюк Ю.І.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Розглядається проблема здоров'язберігаючої діяльності школи. Визначається основні теоретико-методичні засади щодо формування та зміцнення здоров'я учнів. У даній роботі вивчається стан досліджуваної проблеми. А, також здійснюється якісний аналіз забезпечення здоров'язберігаючої діяльності школи. Висвітлюється розроблена експериментальна програма соціально-педагогічного забезпечення здоров'язберігаючої діяльності учнів школи.

Ключові слова: здоров'язберігаюча діяльність, здоров'я, рухова активність, принципи, методи.

Постановка проблеми. Стан здоров'я є показником духовного, соціально-економічного й людино-біологічного добробуту населення, рівня цивілізованості країни. Гуманізація освіти вимагає якісно нового підходу до потреб людини, формування стійких мотивацій до здорового способу життя, позитивної соціальної поведінки. Державні національні програми «Діти України» та «Освіта» (Україна ХХІ століття), «Національна доктрина розвитку освіти» одним із головних завдань закладів освіти визначають збереження і зміцнення фізичного, психічного, соціального та морального здоров'я школярів, формування в них умінь і навичок здорового способу життя. Тому кожна школа сьогодні шукає свій шлях змін у просторі покращення якості освіти та виховання.

Вчені й практики підкреслюють, що шкільні роки є головними і значущими в житті дитини, створюючи передумови для розвитку організму і особистості школяра. Проте, за час навчання в школі учні не лише отримують знання, вони «втрачають» своє здоров'я. В цьому зв'язку загальноосвітні школи розробляють оздоровчі стратегії, які спрямовані на створення умов для збереження фізичного здоров'я учасників освітнього процесу.

Тому одним із головних завдань сучасної школи є створення освітнього середовища для розвитку здорової дитини, формування в учнів свідомого ставлення до свого життя, яке неможливе без наявності соціально-педагогічного забезпечення здоров'язберігаючої діяльності. Здорове молоде покоління – це запорука стабільного розвитку держави, один із чинників її позитивного міжнародного іміджу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для сучасних досліджень здоров'язберігаючих проблем характерний різноаспектний підхід. Філософський та соціальний напрями відображено в працях А. Бойко, Н. Гундарева, В. Крюкова, Ю. Лисицина, О. Сахно. Напрями валеологічної обізнаності описано в працях Т. Бойченко, Є. Буліча, М. Гамезо, В. Горащука, Т. Кириченка, С. Юрочкиної. Вплив ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя та психолого педагогічні умови формування цього феномену вивчали Г. Власюк, Г. Кривошеєва. Нові соціально-педагогічні здоров'язберігаючі технології пропонують В. Беспалько, П. Гусак, та інші.

Також поділяються думки багатьох педагогів-класиків (П. Лесгафта, Г. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди, В. Сухом-

линського, К. Ушинського та ін.), так і сучасних науковців (В. Бобрицької, Є. Вайнера, Т. Волченської, Г. Зайцева, Е. Казіна, О. Савченко, та ін.) стосовно того, що розв'язання проблеми забезпечення збереження й формування здоров'я дитини лежить у площині побудови навчально-виховного процесу відповідно до цілей і принципів гуманістичної освіти.

Тому важливим завданням школи є збереження здоров'я та його зміцнення, і соціально-педагогічне забезпечення відіграє в цьому велику роль та в умовах сьогодення повинно постійно змінюватись та вдосконалюватись.

Ціль статті: дослідити здоров'язберігаючу діяльність школи та визначити основні теоретико-методологічні засади соціально-педагогічного забезпечення школи щодо збереження здоров'я учнів.

Були поставлені наступні завдання:

1. Вивчити стан досліджуваної проблеми у науковій літературі.

2. Здійснити якісний аналіз соціально-педагогічного забезпечення здоров'язберігаючої діяльності школи.

3. Розробити експериментальну програму соціально-педагогічного забезпечення здоров'язберігаючої діяльності учнів загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-політичні й економічні зміни, що відбуваються в нашій країні, поставили педагогів перед гострою необхідністю критичної переоцінки науково-теоретичних основ системи виховання, орієнтованості їх на формування духовних потреб, здорових звичок, фізичного загартування та збереження здоров'я школярів.

Проблема здоров'язбереження та формування здорового способу життя належить до вічних в історії людства. Теоретичним підґрунтям розвитку фізичного виховання є роботи відомих учених. Аналіз науково-методичних джерел свідчить про те, що для оптимізації процесу здоров'язбереження молоді та підлітків фізичне виховання повинно займати у навчальних закладах одне із провідних місць.

Проведений аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє дійти висновку про багатоаспектність, багатогалузевий, міждисциплінарний характер. Відтак, завдання нашого дослідження потребує використання деяких наукових підходів.

Формування у підростаючого покоління мотивації до здорового способу життя потребує системної

комплексної роботи, яка спрямована на діагностику, корекцію функціонального, психофізіологічного та духовно-морального стану людини. Сформовані знання, вміння й навички забезпечують необхідний рівень працездатності, моралі та духовності кожного, й в першу чергу – дитини. Вони дають змогу зберегти та зміцнити здоров'я та сприяють свідомому ставленню до власного здоров'я [2, с. 94].

Вирішення поставлених завдань слід здійснювати за трьома напрямками: створення здоров'язберігаючого середовища у навчальних закладах; формування здорового способу життя через зміст освіти; подальший розвиток фізкультурної та спортивно-масової роботи.

Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища є головною передумовою зміцнення здоров'я учнівської молоді, що передбачає раціональне планування навчального навантаження на дитину; вмиле поєднання її рухової активності з розумовою діяльністю, організацію збалансованого харчування [5].

Здоров'язберігаючі технології створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі, а також вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини.

Мета усіх здоров'язберігаючих технологій – сформувати в учнів необхідні знання, вміння та навички здорового способу життя, навчити їх використовувати отриманні знання у повсякденному житті [3, с. 109].

Досягнення цієї мети можливе тільки при комплексній, методичній і узгодженій роботі педагогів, лікарів, психологів, соціологів і батьків.

Однією з основних умов, що забезпечують здоров'я – є раціональна організація рухової активності. Рухові дії підвищують адаптаційні можливості організму, розширюють функціональні резерви.

М'язова діяльність активізує обмінні процеси, стимулює роботу серцево-судинної і дихальної систем, підсилює захисні реакції, покращує травлення, підвищує працездатність, а це є могутній резерв профілактики різних захворювань. Систематична рухова активність робить добродійний вплив і на емоційний стан людини, вона набуває «стійкий імунітет» до шкідливих звичок [1, с. 83]. Збереження, зміцнення та покращення здоров'я учнів – головне завдання системи фізичного виховання загальноосвітньої школи.

Формування у підростаючого покоління мотивації до здорового способу життя потребує системної комплексної роботи, яка спрямована на діагностику, корекцію функціонального, психофізіологічного та духовно-

морального стану людини. Сформовані знання, вміння й навички забезпечують необхідний рівень працездатності, моралі та духовності кожного, й в першу чергу – дитини. Вони дають змогу зберегти та зміцнити здоров'я та сприяють свідомому ставленню до власного здоров'я. Тому було розроблене соціально-педагогічне забезпечення здоров'язберігаючої діяльності учнів загальноосвітньої школи, і схема, якої зображена нижче (див. рис. 1).

Мета: формування готовності в учнів до здоров'язбереження.

Завдання: організація моніторингу здоров'я та стану навчального середовища; формування знань в учнів про здоровий спосіб життя; упровадження сучасних технологій діагностики оздоровлення і реабілітації.

На основі аналізу наукових праць було виділено і покладено в основу експериментальної програми наступні принципи:

Принцип інтегративності – передбачає єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості.

Принцип послідовності, систематичності, варіативності форм і методів соціально-

Рис. 1. Схема соціально-педагогічного забезпечення здоров'язберігаючої діяльності учнів загальноосвітньої школи

педагогічної роботи передбачає: свідомість, самодіяльність і творчу ініціативу учнівської молоді, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самодіяльністю; зв'язок виховання з життям, трудовою діяльністю народу і продуктивною працею; прищеплення любові до праці і до людей праці; розвиток у дітей і молоді трудових навичок і вмінь, готовності до життєвої адаптації в умовах ринкових відносин.

Принцип індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу означає врахування у виховній роботі рівнів фізичного, психічного, соціального, духовного, інтелектуального розвитку вихованців, стимулювання активності, розкриття творчої індивідуальності кожного.

Принцип неперервності – це забезпечення цілісності і наступності у вихованні, перетворення його у процес, що триває впродовж усього життя людини.

Принцип природо-відповідності означає врахування багатогранної і цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівської та студентської молоді, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних і регіональних особливостей.

Принцип оздоровчої спрямованості полягає у створенні належних умов для навчально-виховного процесу, який у свою чергу спрямований на поліпшення та зміцнення стану фізичного і психологічного здоров'я дітей.

Компонентами здоров'язбережувального освітнього процесу є:

Аксіологічний компонент акцентує увагу на суб'єктивній й ціннісній позиції вчителя у навчально-виховному процесі. Тобто вивчаються зв'язки різних цінностей між собою, з соціальними, культурними факторами, зі структурою особистості.

Мотиваційний (вольовий) компонент передбачає, що педагог здійснюватиме заходи, спрямовані на стимулювання в учнів інтересу, потреби в розв'язанні визначених завдань.

Діяльнісний компонент найповніше відображає процесуальну сутність навчання і виховання. Саме в діяльності педагогів та учнів і реалізуються завдання засвоєння школярами широкого соціального досвіду людства. Діяльнісний компонент реалізується за допомогою певних методів, засобів і форм організації навчання та виховання.

Також здоров'язберігаюча діяльність школи передбачає використання у своїй роботі певної сукупності методів:

Метод соціальної діагностики (соціологічне опитування). Опитування це найбільш поширений і незамінний спосіб отримання інформації про життєвий світ людини, її наміри, мотиви, думки, події, результати людської діяльності тощо.

Метод соціальної профілактики (превенція) – робота, спрямована на попередження аморальної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей та молоді й запобігання такому впливу.

Методи соціального контролю (соціальний нагляд, опіка, рейд). Соціальний контроль – це нагляд, здійснюваний цілим колективом за соціальними діями окремих індивідів, що допомагає зберігати і передавати нащадкам моральні закони, норми і правила поведінки, традиції і звичаї, які становлять зміст культури і без яких не можлива практика соціальних відносин, життєдіяльність суспільства.

Організаційно-розпорядчі методи (нормування, інструкція, контроль і перевірка виконання). Організаційно-розпорядчі методи, які ще називають адміністративними, спрямовані на використання таких мотиваторів трудової діяльності, як почуття обов'язку, відповідальності, в тому числі адміністративної.

Психодіагностичні методи (тести, анкети). Тестування, анкетування – це дослідження певних психологічних якостей і властивостей особи шляхом використання психологічних тестів та анкет.

Методи навчання (словесні, наочні, практичні методи) – це упорядковані способи діяльності педагогічних працівників й учнів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань.

Методи виховання (позитивний приклад, переконання, заохочення і покарання, привчання, гра, самовиховання) – це сукупність засобів і прийомів, що впливають на психіку вихованця відповідно до заданої мети.

Методи організації соціально-педагогічної взаємодії (методи спілкування, цілепокладання, оцінки самореалізації, організації діяльності) дозволяють ефективно взаємодіяти з учнями школи у навчально-виховному процесі [4, с. 90].

Очікуваний результат: сформованість до здоров'язберігаючої діяльності учнів загальноосвітньої школи, а саме зміцнення і збереження здоров'я.

Отже, на основі та за допомогою даної програми можна здійснювати в загальноосвітніх школах здоров'язберігаючу діяльність, тим самим працювати над вирішення проблем зі здоров'ям учнів та займатись його зміцненням.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Таким чином, в наукових дослідженнях із педагогіки і психології представлений достатній методологічний і теоретичний потенціал для вивчення проблеми здоров'язбереження та формування здорового способу життя в учнів загальноосвітньої школи та організація здоров'язберігаючої діяльності.

Зазначене вище дозволяє дійти важливого висновку про те, що назріла необхідність розробити уніфіковане міждисциплінарне предметне поле шкільної програми, у рамках якої знаходили б відображення проблеми здорового способу життя, збереження здоров'я та його зміцнення як у контексті формувального, так і діагностичного спрямувань. Відтак, процес здоров'язбереження учнівської молоді постає інтегрованим, таким, що має забезпечувати інтеграцію природничих та гуманітарних знань.

Список літератури:

1. Безруких М. М. Здоровьесберегающая школа / М. М. Безруких. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2004. – С. 83.
2. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні // Шкільний курс «Валеологія»: Зб. матеріалів. – К.: Освіта, 1994. – С. 94.
3. Свириденко С. Навчаємо бути здоровими: позакласна робота: 5-9 кл. / С. Свириденко. – К.: Шк. Світ, 2007. – С. 107-111.
4. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: Методичний посібник / Н. А. Сейко. – Житомир: Житомир. держ. пед. унів., 2002. – С. 260.
5. Палічук Ю. І. Застосування здоров'язбережувальних технологій у вищих навчальних закладах економічного профілю: [монографія] / Ю. І. Палічук. – Чернівці-Вижниця: Черемош, 2014. – 258 с.

Курылюк Ю.И.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

**СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ
ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ****Аннотация**

Рассматривается проблема здоровьесберегающей деятельности школы. Определяются основные теоретико-методические основы по формированию и укреплению здоровья учащихся. В данной работе изучается состояние исследуемой проблемы. А, также осуществляется качественный анализ обеспечения здоровьесберегающей деятельности школы. Освещается разработана экспериментальная программа социально-педагогического обеспечения здоровьесберегающей деятельности учащихся школы. **Ключевые слова:** здоровьесберегающая деятельность, здоровье, двигательная активность, принципы, методы.

Kurylyuk Y.I.

Chernivtsi Yuriy Fedkovych National University

**SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT FOR HEALTHY SAFETY ACTIVITIES
OF GENERAL SECONDARY SCHOOL PUPILS****Summary**

The problem of health-preserving school activity is considered. The basic theoretical and methodical principles concerning formation and strengthening of students' health are determined. The state of the problem is studied in this paper. A qualitative analysis of the provision of healthcare of the school is also carried out. The developed experimental program of the social and pedagogical provision of healthcare of pupils of the school is covered.

Keywords: health-preserving activity, health, motoractivity, principles, methods.